

תוכן

1	מבוא
3	1. יחסה של הדת היהודית לאלכוהול לאורך ההיסטוריה
3	1.1 יחסה של היהדות לאלכוהול בימינו אנו
4	1.2 אלכוהול בכתבי הקודש היהודיים הקדומים
5	1.3 יהודים ואלכוהול בהיסטוריה
6	1.4 יהדות ואלכוהול: לסיכום
7	2. יחסה של הדת הנוצרית לאלכוהול לאורך ההיסטוריה
7	2.1 אלכוהול בברית החדשה
7	2.2 הוגים נוצרים לאורך ההיסטוריה
8	2.2.1 אוגוסטינוס הקדוש (354-430)
8	2.2.2 תומאס אקווינס (1225-1274)
8	2.2.3 מרטין לותר (1483-1546)
8	2.2.4 ג'ורג' וויטפילד (1724-1770)
9	2.3 נצרות ואלכוהול בימי הביניים
10	2.4 "תנועת המתינות" הנוצרית במאה ה-19 ואחריתה
11	2.5 הנצרות ואלכוהול: סיכום
13	3. יחסה של דת האסלאם לאלכוהול לאורך ההיסטוריה
13	3.1 אלכוהול באסלאם
14	3.2 האיסור האסלאמי על אלכוהול לאורך ההיסטוריה: בין האידיאל הדתי למציאות
15	3.3 אלכוהול באסלאם: סיכום
17	4. סיכום
18	רשימת מקורות

מבוא

מאז היותו של האדם יצור תבוני, הוא פיתח אמצעים לשכר את עצמו ולערפל את חושיו ואת תודעתו. זאת על מנת ליצור, ולו באופן זמני, סביבה חברתית ומצב תודעתי מענגים יותר מאשר אלו שלא כוללים את השימוש באותם אמצעים.¹

משקאות אלכוהוליים מלווים את האנושות מזה אלפי שנים, ובתרבויות רבות בני אדם צורכים אותם לצורכי הנאה, חברה, ציון אירועים, טקסים ועוד. יתר על כן, אלכוהול – ובמיוחד יין – מהווה חלק בלתי נפרד מהמצוות והטקסים של דתות ומסורות רבות לאורך ההיסטוריה. מצד שני, במציאות החיים האנושית אלכוהול מתקשר גם לשפע השפעות שליליות ופגעים אישיים וחברתיים שהוא יוצר או מעצים: אבדן שליטה, אלימות, בדידות, עוני ובעיות בריאותיות.

לכן, אין זה פלא שחוקים דתיים ואנשי דת לאורך הדורות ניסו להתמודד עם ההשפעות השליליות של האלכוהול ולמתן אותן עד כמה שהדבר ניתן. היחס של הדתות למשקאות אלכוהוליים לאורך ההיסטוריה הוא הנושא של עבודה זאת, המבקשת לבחון את תפיסת האלכוהול בשלוש הדתות המונותאיסטיות – היהדות, הנצרות והאסלאם – בתקופות שונות לאורך ההיסטוריה.

לפיכך, שאלת המחקר של עבודה זו הינה:

מהו יחסן של היהדות, הנצרות והאסלאם לאלכוהול ומשקאות אלכוהוליים לאורך ההיסטוריה?

כפי שאראה בפרקי העבודה, דתות רבות נוהגות להגביל ולהסדיר את צריכת האלכוהול בקרב מאמיניהן. אחד מחמשת הכללים של הבודהיזם (דת שמצויה מחוץ לטווח המחקר של עבודה זו) הוא הימנעות מוחלטת מצריכת אלכוהול. עם זאת, ישנם בודהיסטים המתעלמים מכלל זה, במיוחד ביפן. היהדות מתירה צריכת אלכוהול במתינות, אך האסלאם אוסר על כך באופן חמור. הגישות הנוצריות הן מגוונות. ישנם נוצרים אשר שותים באופן מופרז כשהם חוגגים טקסים מסוימים, למשל בקרבבל. מצד שני, חלק מהפרוטסטנטים מנמעים מאלכוהול לחלוטין. אם אפילו מציינים את חג הקורבן בעזרת מיץ ענבים לא מותססים.²

כבר מהסקירה הקצרצרה שלעיל ברור כי מדובר בסוגיה מורכבת, שאינה מסתכמת בקביעות כגון "דת X מתירה שתיית אלכוהול" או "דת Y אוסרת על שתיית אלכוהול". החיים וההיסטוריה מגוונים יותר, ועבודה זו מבקשת להראות את הגיוון הזה.

שיטת המחקר של עבודה זו תהיה סקירת ספרות איכותנית. לאורך העבודה אני אשתמש בהיסטוריה הכתובה, מחקרים שונים כמו גם מקורות העוסקים בדתות, באלכוהול ובקשר שבין שניהם. למותר לציין כי היקפה של עבודה זו לא מאפשר לבחון את היחס לאלכוהול בכל אחד ואחד מזרמי הדתות, לאורך כל תקופות ההיסטוריה ובכל המקומות בהם חיו מאמינים של אותן דתות. המטרה כאן היא בחינת הסוגיה "ממעוף הציפור", תוך התמקדות במקומות ובזמנים הבולטים והמשמעותיים ביותר מבחינת היחס לאלכוהול, כפי שהדבר עולה בספרות ההיסטורית והמחקרית שאציג.

שלושת הפרקים הבאים בעבודה יעסקו ביהדות, בנצרות ובאסלאם לפי הסדר הזה. כל פרק יתחיל בסקירה של יחס אותה דת לאלכוהול בהתאם למקורות בני זמננו. לאחר מכן אחזור אחורה בהיסטוריה לראשיתה של אותה דת ולכתבי הקודש המרכזיים שלה, ואמשיך באופן כרונולוגי לבחון את התפתחות היחס לאלכוהול לאורך הדורות.

הפרק הרביעי בעבודה הוא פרק הסיכום, ובו אסכם את ממצאי העבודה.

¹ Ian S. Hornsey, A History of Beer and Brewing, Cambridge: The Royal Society of Chemistry, 2003, p. vii.

² Robert S. Ellwood and Gregory D Alles, The Encyclopedia of World Religions, New York: Infobase, 2007, p. 120.

1. יחסה של הדת היהודית לאלכוהול לאורך ההיסטוריה

1.1 יחסה של היהדות לאלכוהול בימינו אנו

ככלל, היהדות בת זמננו אינה אוסרת על שתיית אלכוהול ובמקרים מסוימים אף מחייבת או מעודדת זאת. עם זאת, ניתן בהחלט לומר (וכפי שנראה בהמשכו של פרק זה, זה היה המצב לאורך ההיסטוריה) שהיהדות דוגלת בצריכה מתונה ונשלטת של אלכוהול³.

בדת היהודית, אלכוהול הוא חלק אלמנטרי בשבת, חגים, וחגיגות נוספות. בשבת, כוס יין משמשת לקידוש ולהבדלה בצאת השבת. באופן דומה, בחגים, ובמיוחד בפורים בו המצווה היא לשתות עד שאדם לא יידע להבדיל בין מרדכי להמן, אלכוהול הינו מקור חשוב לשמחה. טקסים כגון חתונות ובריתות כוללים אלכוהול גם כן⁴.

הדעה הרבנית וההלכתית בת-זמננו ביחס לשתיית אלכוהול מתבססת על עקרונות העומדים ביסודה של ההלכה היהודית. העיקרי שבהם הוא שהחיים והבריאות חייבים להיות מוגנים ושיש להעדיף תמיד הצלת חיים: זהו העיקרון של "פיקוח נפש". סיכוני הבריאות של צריכה מופרזת של אלכוהול משמעם שאין סמכות רבנית שתעודד שתיינות מופרזת. בנוסף, החשיבות של שליטה עצמית ביהדות הביאה רבנים רבים לתמוך באופן נחרץ בתוכניות גמילה שונות מאלכוהול (וגם מחומרים משני-תודעה וממכרים אחרים)⁵.

רבנים שונים שעסקו בבעיות ההתמכרות לאלכוהול ולחומרים אחרים, עמדו על קווי הדמיון בין כללי התשובה של הרמב"ם לבין תכניות כגון תכנית שנים-עשר הצעדים לגמילה. גם תכנית שנים-עשר הצעדים וגם שלבי התשובה של הרמב"ם דוגלים בכך שהאדם יכיר בכישלונו, יבקש מחילה, יתקן את דרכיו ויחייב שלא לחזור עוד על המעשה הרע. האמונה בכוח עליון עומדת בקנה אחד עם גישת שנים-עשר הצעדים ועם היהדות, ואין משמעה זניחה של הרצון החופשי והאחריות האישית של הנגמל⁶.

בנוסף, ישנה גישה רבנית לפיה אלו שהפכו למכורים למעשה (ללא אשמה מצידם) היו בעלי נטייה להתמכר עוד לפני שהם החלו לשתות אלכוהול. הרב שי טאוב, אשר עובד עם מכורים במרכז לשיקום וגמילה ברוח היהדות, תומך בגישה זו ומתנגד לרעיון שההתמכרות היא תוצאה של כשל מוסרי או מחלת נפש. גישה נוספת טוענת כי המכורים סובלים מ"פיצול": יש הפרדה בין ההתנהגות הקלוקלת ורגשות האחריות. למשל, הדחף לשתות אלכוהול "משתלט" למרות שהאדם מודע היטב לכך שהוא עושה דבר פסול. גישה זאת משלבת לימוד תורה עם שנים-עשר הצעדים על מנת לאפשר התפכחות רוחנית, כיוון ושליטה⁷.

³ Kate Miriam Lowenthal. "Addiction: Alcohol and Substance Abuse in Judaism", Religions 5, 2014, 972-984, p. 973.

⁴ Toby R. Levin, The Influence of Religion on Attitudes Towards Alcohol Use in Jewish Adolescents. PhD dissertation, Walden University, 2014, p. 17-18.

⁵ Kate Miriam Lowenthal. "Addiction: Alcohol and Substance Abuse in Judaism", Religions 5, 2014, 972-984, p. 974.

⁶ Kate Miriam Lowenthal. "Addiction: Alcohol and Substance Abuse in Judaism", Religions 5, 2014, 972-984, p. 975.

⁷ Kate Miriam Lowenthal. "Addiction: Alcohol and Substance Abuse in Judaism", Religions 5, 2014, 972-984, p. 975.